

УДК 378.147.091.31-059.1:005.336.4(73)

 <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2024.18>**Тетяна Головатенко** <https://orcid.org/0000-0002-7545-3253>

доцент кафедри іноземних мов і методик їх навчання

Факультету педагогічної освіти

Київського столичного університету

імені Бориса Грінченка,

доктор філософії,

бульв. І. Шамо, 18/2, Київ, Україна, 02154

t.holovatenko@kubg.edu.ua

Досвід індивідуалізації в опануванні навчальних дисциплін студентами в американських ЗВО

У статті проаналізовано проблему індивідуалізації у процесі опанування навчальних дисциплін у закладах вищої освіти (ЗВО) на засадах компаративного підходу. Актуальність дослідження зумовлена низкою суперечностей між зростаючими вимогами суспільства на врахування індивідуальних особливостей здобувачів освіти в умовах війни в Україні та обмеженням такої індивідуалізації у ЗВО дидактичними способами; визначеною на законодавчому рівні стратегією індивідуалізації освітнього процесу та відсутності у ЗВО підрозділів, які б відповідали за забезпечення рівного доступу до освіти здобувачами; необхідністю вивчення перспективного зарубіжного досвіду підготовки здобувачів освіти у ЗВО й станом розробки теми індивідуалізації освітнього процесу на засадах компаративного підходу. Метою дослідження є здійснити узагальнений аналіз системи надання індивідуалізації в опануванні навчальних дисциплін у ЗВО США та окреслити шляхи впровадження американського досвіду в Україні. Методологія дослідження ґрунтується на методології якісного компаративного дослідження. Дані дослідження отримано шляхом аналізу емпіричних даних, зібраних за результатами педагогічного спостереження та аналізу, систематизації й узагальнення даних. Вибірка дослідження склала 11 ЗВО США, які здійснюють індивідуалізацію опанування здобувачами освіти навчальних дисциплін відповідно до навчального плану. Результати дослідження розкривають шляхи здійснення такої індивідуалізації шляхом надання листа-рекомендації (Letter of Accommodation), описують підрозділи, які відповідальні для створення умов для

рівного доступу до освіти та індивідуалізації, визначають критерії відповідності, описують процедуру отримання індивідуалізації в опануванні дисципліни, а також шляхи реалізації рекомендації з індивідуалізації. З'ясовано, що трьома основними способами реалізації рекомендації щодо індивідуалізації є впровадження універсального дизайну до розробки матеріалів курсу й змісту занять, зміна фізичного простору аудиторії та класного менеджменту, використання дидактичних шляхів забезпечення індивідуалізації. Перспективами впровадження американського досвіду в Україні є створення відділів, які б опікувалися питаннями рівного доступу до освіти та надавали рекомендації щодо індивідуалізації для здобувачів освіти; впровадження у ЗВО в співпраці із галузевими спеціалістами скринінгових та діагностичних процедур з метою визначення необхідності індивідуалізації здобувачам освіти; впровадження принципів універсального дизайну в зміст навчальних дисциплін.

Ключові слова: *адаптація навчальної дисципліни, доступність освіти, інклюзія, компаративне дослідження, травма-інформований підхід, універсальний дизайн.*

© Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024

© Головатенко Т., 2024

Вступ. Навчання здобувачів освіти в умовах війни актуалізує необхідність врахування їхніх індивідуальних станів, потреб та здібностей на цей момент часу. За результатами дослідження дослідницької компанії “Gradus”, 44 % респондентів віком 18–24 роки відчують тривожність, 40 % — виснаження (Gradus Research Company, 2022). Таким чином, актуальності набуває необхідність індивідуалізувати освітній процес до потреб здобувачів освіти.

Проблема індивідуалізації освітнього процесу тісно пов'язана із організацією останнього на засадах студентоцентрованого та компетентнісного підходів. Необхідність формування загальних та фахових компетентностей здобувачів освіти зумовлює потребу враховувати їхні індивідуальні особливості з метою підвищення ефективності освітнього процесу. Аналіз нормативно-правового забезпечення освітньої політики свідчить про те, що спрямованість освітнього процесу на індивідуалізацію є притаманною рисою системи освіти України. До прикладу, Законом України «Про освіту» (2017) (далі — Закон) на

нормативно-правовому рівні визначено орієнтацію освітнього процесу на індивідуалізацію шляхом побудови індивідуальної освітньої траєкторії, індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану та організації інклюзивного навчання. Статтею 6 Закону гарантовано «рівний доступ до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; [...] забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування» (Про освіту, 2017). Під індивідуалізацією навчання Законом розуміється урахування здібностей, інтересів, потреб, мотивації та можливостей здобувачів освіти. Зокрема, пропонується застосовувати універсальний дизайн з метою реалізації заходів із індивідуалізації освітнього процесу. Окрім цього, у Законі України «Про вищу освіту» (2014) зазначено про необхідність формувати індивідуальну освітню траєкторію здобувачів освіти, а також створювати освітнє середовище, орієнтоване на задоволення їхніх потреб та інтересів (Про вищу освіту, 2014). Проте з огляду на збільшення кількості людей, які зазнали негативного впливу війни, наразі є протиріччя між суспільним запитом на здійснення комплексних заходів із індивідуалізації освітнього процесу у ЗВО та реальним станом надання практичних шляхів його індивідуалізації для таких здобувачів освіти.

Аналіз наукових досліджень засвідчує різноманітність підходів до практичної реалізації стратегії індивідуалізації освітнього процесу. Зокрема, в українському науковому просторі підготовка вчителів до індивідуалізації освітнього процесу розглядається крізь призму створення інклюзивного середовища (З. Шевців, Н. Ратушняк), застосування інноваційних технологій, які забезпечують індивідуалізацію завдань для здобувачів освіти (Ю. Руднік, І. Пінчук), побудову індивідуальної освітньої траєкторії (Г. Шевчук, Т. Коростіянець), реалізацію моделі підготовки майбутніх учителів в умовах ECTS (Н. Прасол), а також на основі вивчення досвіду США (О. Лещинський). Спільним у цих дослідженнях є використання дидактичних механізмів забезпечення індивідуалізації на заняттях. Проте аналіз зарубіжних публікацій засвідчив, що індивідуалізація розглядається ще і в контексті розумної та

доцільної адаптації курсу до індивідуальних особливостей студентів з інвалідністю (Edwards et al, 2022) з огляду на релігію студентів (Wright et al, 2017), їхнє психічне здоров'я (Davis et al, 2022).

Індивідуальний підхід до студента також є частиною травма-інформованого підходу. У контексті впровадження останнього у ЗВО надання студентам індивідуалізації в опануванні навчальних дисциплін тісно пов'язане зі створенням умов соціальної справедливості з рівним доступом до освіти незалежно від попереднього досвіду здобувачів та їхніх індивідуальних характеристик (Головатенко, 2023, с. 70).

Оскільки за результатами аналізу зарубіжного наукового дискурсу з'ясовано, що питання індивідуалізації розглядається більш широко, то **мета дослідження** — вивчити та описати досвід індивідуалізації опанування здобувачами освіти навчальних дисциплін в університетах США, а також окреслити перспективні шляхи впровадження американського досвіду в Україні.

Методологія дослідження ґрунтується на методології якісного компаративного дослідження із застосуванням методу змістового аналізу.

Емпіричні дані для дослідження отримано шляхом педагогічного спостереження за системою роботи зі студентами, які потребують індивідуалізації у вивченні дисциплін спеціалізації Teaching English as a Second Language (Навчання англійської мови як другої іноземної. — пер. Авт.) в Університеті Міннесоти, а також шляхом аналізу вебсайтів ЗВО США з метою вивчення, аналізу та узагальнення масової практики реалізації заходів із забезпечення індивідуалізації в опануванні студентами навчальних дисциплін відповідно до освітніх програм.

На першому етапі дослідження було здійснено контент-аналіз наукових публікацій з питань індивідуалізації освітнього процесу. На другому — педагогічне спостереження в Університеті Міннесоти з метою вивчення особливостей забезпечення індивідуалізації освітнього процесу. На третьому етапі було розширено вибірку дослідження, проведено аналітичний огляд практики надавання листів-рекомендацій про необхідність надання студентам індивідуалізації в опануванні навчальної дисципліни та здійснено кодування даних (табл. 1). На

четвертому здійснено узагальнення та систематизацію емпірично отриманих даних, а також окреслено шляхи впровадження досвіду США в Україні.

Таблиця 1

Перелік кодів застосованих у дослідженні*

№ п/п	Код	Зміст коду
1	Підрозділ	Який підрозділ відповідальний за видачу дозволу на індивідуалізацію освітнього процесу для студента? Які послуги надає цей підрозділ здобувачам освіти?
2	Критерії відповідності	Хто саме може претендувати на отримання листа-рекомендації про необхідність індивідуалізації вивчення навчальної дисципліни?
3	Процедура отримання	Які кроки повинен здійснити здобувач освіти щоб отримати лист-рекомендацію?
4	Зміст індивідуалізації	Які кроки із індивідуалізації опанування навчальної дисципліни може рекомендувати підрозділ викладачу?

*Джерело: складено автором.

Вибірка дослідження складала 10 ЗВО США із переліку Best National University Rankings від медіаресурсу U.S. News (Best National University Rankings, 2024) та Університет Міннесоти, де відбувалося спостереження (табл. 2).

Таблиця 2

Вибірка дослідження*

№ п/п	ЗВО	Вебсайт
1	University of Minnesota	https://twin-cities.umn.edu
2	Princeton University	https://www.princeton.edu
3	<u>Massachusetts Institute of Technology</u>	https://www.mit.edu
4	Harvard University	https://www.harvard.edu
5	Stanford University	https://www.stanford.edu
6	Yale University	https://www.yale.edu
7	University of Pennsylvania	https://www.upenn.edu
8	<u>California Institute of Technology</u>	https://www.caltech.edu
9	Duke University	https://www.duke.edu
10	Brown University	https://www.brown.edu
11	<u>Johns Hopkins University</u>	https://www.jhu.edu

**Джерело: складено автором.*

Виклад **результатів** дослідження структуровано за кодами, які було розроблено відповідно до методології запропонованого дослідження.

Попередній аналіз вебсайтів ЗВО, які потрапили у вибірку дослідження, засвідчив, що всі вони підтримують осіб з інвалідністю та людей, які потребують індивідуалізації в опануванні дисциплін. Програми дисциплін мають відповідну інформацію для ознайомлення, яка розміщена у робочій програмі дисципліни (Syllabus Statement). Така інформація може містити заяву про цінність інклюзивного підходу, контакти відділу ЗВО, який опікується питаннями надання індивідуального підходу в опануванні навчальних дисциплін, а також окремі організаційні питання щодо листів-рекомендацій про надання індивідуалізації (табл. 3).

Таблиця 3

Приклад інформації про надання індивідуалізації в робочих програмах

Мовою оригіналу	Переклад
<p>The University of Minnesota views disability as an important aspect of diversity, and is committed to providing equitable access to learning opportunities for all students. The Disability Resource Center (DRC) is the campus office that collaborates with students who have disabilities to provide and/or arrange reasonable accommodations.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● If you have, or think you have, a disability in any area such as mental health, attention, learning, chronic health, sensory, or physical, please contact the DRC office on your campus (UM Twin Cities — 612.626.1333) to arrange a confidential discussion regarding equitable access and reasonable accommodations. ● Students with short-term disabilities, such as a broken arm, can often work with instructors to minimize classroom barriers. In situations where additional assistance is needed, students should contact the DRC as noted above. ● If you are registered with the DRC and have a disability accommodation letter dated for this semester or this year, please contact your instructor early in the semester to review how the accommodations will be applied in the course. 	<p>Університет Міннесоти розглядає інвалідність як важливий аспект різноманіття і прагне забезпечити рівний доступ до можливостей навчання для всіх студентів. Ресурсний центр для студентів з обмеженими можливостями (DRC) — це офіс університету, який співпрацює зі студентами з інвалідністю з метою надання та/або організації необхідних умов для навчання.</p> <p>Якщо ви маєте або вважаєте, що маєте інвалідність у будь-якій сфері, такій як психічне здоров'я, увага, навчання, хронічні захворювання, сенсорні або фізичні порушення, будь ласка, зв'яжіться з офісом DRC у вашому кампусі (UM Twin Cities — 612.626.1333), щоб домовитися про конфіденційне обговорення організації необхідних умов для навчання.</p> <p>Студенти з короткочасною інвалідністю, наприклад зі зламаною рукою, часто можуть спільно з викладачами звести до мінімуму бар'єри в аудиторії. У ситуаціях, коли потрібна додаткова допомога, студенти повинні звернутися до DRC як зазначено вище.</p>

Мовою оригіналу	Переклад
	Якщо ви зареєстровані в DRC і маєте лист про надання індивідуалізації для студентів з обмеженими можливостями, датований цим семестром або цим роком, будь ласка, зв'яжіться зі своїм викладачем на початку семестру, щоб переглянути, як індивідуалізація буде застосована на курсі
<p>Harvard University values inclusive excellence and providing equal educational opportunities for all students. Our goal is to remove barriers for disabled students related to inaccessible elements of instruction or design in this course. If reasonable accommodations are necessary to provide access, please contact the Disability Access Office (DAO). Accommodations do not alter fundamental requirements of the course and are not retroactive. Students should request accommodations as early as possible, since they may take time to implement. Students should notify DAO at any time during the semester if adjustments to their communicated accommodation plan are needed.</p>	<p>Гарвардський університет цінує інклюзивний підхід до навчання та надання рівних освітніх можливостей для всіх студентів. Наша мета — усунути бар'єри для студентів з обмеженими можливостями, пов'язані з недоступними елементами викладання або дизайну цього курсу. Якщо для забезпечення доступу до курсу вам необхідна індивідуалізація, будь ласка, зверніться до Офісу доступу для людей з інвалідністю (Disability Access Office, DAO). Індивідуалізація не змінює основних вимог курсу і не має зворотної сили. Студенти повинні звертатися з проханням про індивідуалізацію якомога раніше, оскільки на її організацію може знадобитися певний час. Студенти мають повідомляти DAO в будь-який час протягом семестру, якщо необхідно внести зміни до наданого плану індивідуалізації</p>

**Джерело:* складено автором за результатами аналізу емпіричних даних.

Надання студентам індивідуалізації в опануванні навчальної дисципліни відбувається після отримання листа-рекомендації (*англ.* Letter of Accommodation) (*рис. 1*), який формується відповідальним структурним підрозділом після ознайомлення із наданими здобувачем освіти документами або за результатами співбесіди з ними.

UNIVERSITY OF MINNESOTA

Crookston • Duluth • Morris • Rochester • Twin Cities

Disability Resource Center
Twin Cities Office
Office for Equity and DiversitySuite 190 McNamara Alumni Center
200 Oak Street S.E.
Minneapolis, MN 55455

Office: 612-626-1333 (VTTY)

Fax: 612-626-9054

E-mail: drc@umn.eduWebsite: <https://disability.umn.edu>

Date: 8/8/22 Effective: Fall 2022

Student: [REDACTED] (ID# 88888888)
Student's E-mail: [REDACTED]

Dear Instructor:

[REDACTED] is enrolled in your course and is registered with the Disability Resource Center (DRC). The University of Minnesota is committed to providing equitable access and designates the DRC to determine reasonable accommodations. The accommodations in this letter are intended to minimize barriers and provide equitable access without compromising essential course elements. Please contact me if you have concerns about any of the accommodations outlined in this letter so that we can explore other access options.

I have encouraged [REDACTED] to share this letter with you and discuss how the accommodations will be implemented within your course. Please reach out to the student to clarify how the accommodations will apply in your course. Disability and health information is confidential. However, you may share this letter with any colleague who may implement accommodations in your course. Please discuss the details on a need-to-know basis only.

Information relevant to ensuring access for this student includes:

[REDACTED]'s disability is particularly unpredictable, and new barriers and impacts may emerge at any time. In the case of changes to [REDACTED]'s disability, the student will connect with me and I will reach out to you to plan for new accommodations.

Classroom Accommodations

- Peer note taker. Please assist in finding a volunteer who will share notes with the student. The student will give you an announcement to read in class.
- Short breaks to stand and stretch.
- Short breaks to leave classroom.

Coursework Related Accommodations

- This student has a disability that warrants some additional flexibility with class attendance and assignment deadlines. This accommodation is not intended to modify attendance policies, due dates, or deadlines that are essential to the learning outcomes of your course. Consider and enforce attendance requirements and deadlines consistent with the essential

Рис. 1. Зразок листа-рекомендації щодо надання студентам індивідуалізації в опануванні навчальної дисципліни*

*Джерело: University of Minnesota, 2024.

Структурні підрозділи, відповідальні за надання листа-рекомендації про необхідність індивідуалізації здобувачам освіти. Аналіз вебсайтів ЗВО засвідчив, що у всіх ЗВО вибірки відповідальність за надання листів-рекомендацій покладено на відділ, який опікується питаннями доступності. До компетенції цього відділу належить створення належних умов для підтримки здобувачів освіти та співробітників з інвалідністю. До прикладу, у Princeton University це Відділ у справах людей з інвалідністю (Office of Disability Services), у Harvard University — Студентський офіс (Student Affairs) та Відділ з питань доступу для людей з інвалідністю (Disability Access Office), у Stanford University — Офіс з питань забезпечення доступу до освіти (Office of Accessible Education), у Yale University — Відділ з питань доступності для студентів (Student Accessibility Services), в

University of Pennsylvania — Відділ послуг для студентів з обмеженими можливостями (Office of Student Disabilities Services). Надалі у статті узагальнено вони будуть названі «Відділ».

Критерії відповідності, щоб отримати лист-рекомендацію про необхідність надання індивідуалізації. Відповідно до політики ЗВО підрозділи, відповідальні за забезпечення належних умов для навчання здобувачів освіти з інвалідністю, оприлюднюють критерії відповідності отримання листів-рекомендацій про індивідуалізацію. Загалом Princeton University визначає три основні критерії відповідності: наявність фізичних або психічних порушень; дискомфорт, який студент відчуває внаслідок таких порушень, та відмінність студента від інших внаслідок такого порушення (Princeton University, 2024).

Медична документація, де зазначено діагноз, функціональні обмеження, які спричинені ним, а також рекомендація у наданні індивідуалізації можуть бути підставою для надання такого листа-рекомендації. Окрім цього, студент може звернутися до Психологічної служби ЗВО (Counseling and Psychological Services) щодо проходження скринінгу та надання направлення на звернення до фахівця (Princeton University, 2024).

Серед переліку діагнозів, за якими видають листи, є, до прикладу, порушення здатності до навчання (синдром дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ)), фізичні / сенсорні порушення або інвалідність, розлади психічного здоров'я, тимчасова непрацездатність (Johns Hopkins University, 2024).

Процедура отримання індивідуалізації в опанування дисципліни. За результатами аналізу емпіричних даних з'ясовано, що двома основними способами отримання листа-рекомендації є дистанційний або змішаний формат.

Дистанційний формат оформлення заявки на отримання індивідуалізації в опануванні курсу реалізовано, до прикладу, у Harvard University, Duke University та University of Pennsylvania. Здобувачі заповнюють онлайн-форму або працюють в онлайн-системі, де вказують особисту інформацію, програму, за якою вони навчаються, порушення, яке вони мають, описують як воно впливає на них в

контексті освітнього процесу, а також вибирають вид індивідуалізації, яку б вони хотіли отримати (академічну, з проходженням тестів, іспитів та атестацій, допоміжні технології тощо) (Harvard University, 2024; University of Pennsylvania, 2024).

Змішаний формат запропоновано у Princeton University, Massachusetts Institute of Technology та California Institute of Technology, де здобувачів освіти просять зареєструватися у системі Accommodate й подати заявку в персональному кабінеті, далі відстежувати процес отримання листа-рекомендації, а також зареєструватися на прийом до представника Відділу із метою огляду документації та визначення обсягу обґрунтованих шляхів індивідуалізації (Princeton University, 2024; California Institute of Technology, 2024; Massachusetts Institute of Technology, 2024).

Після отримання підтвердження від Відділу здобувач освіти надає копію такого листа викладачеві курсу. На вебсторінках Відділів зазвичай є шаблони таких листів з метою подальшого використання здобувачами освіти. Викладач ознайомлюється зі змістом листа й запропонованими шляхами індивідуалізації, визначає, які зміни необхідно внести в курс та чи не передбачають вони зміну цілей курсу. Після цього, як правило, викладачеві курсу рекомендують призначити зустріч зі студентом й обговорити зміст рекомендацій, наданих Відділом та комфортний для здобувача освіти спосіб їх реалізації, який би не змінив основного змісту й цілей курсу. Викладачі разом із листом-рекомендацією отримують також посилання на ресурси Відділу та поради щодо мовних зворотів, які доречно використовувати у розмові зі студентом.

Листи-рекомендації чинні протягом семестру й мають поновлюватися або у зв'язку із завершенням семестру, або зміною ситуації студента. Відтак останнім кроком є реалізація погодженого із студентом та відділом плану індивідуалізації.

Шляхи індивідуалізації опанування навчальної дисципліни. Загалом зміст індивідуалізації у вивченні дисципліни має на меті забезпечити оптимальні умови для здобувача освіти та зменшення негативного впливу окремих обмежувальних факторів на студента, при цьому суттєво не змінюючи програмові результати курсу.

Надання індивідуалізації в опануванні курсу відбувається як в умовах онлайн-навчання, так і офлайн. Надалі розглянемо шляхи забезпечення індивідуалізації в умовах онлайн-навчання.

Серед шляхів реалізації індивідуального підходу із застосуванням цифрових технологій ЗВО рекомендують налаштування титрів та розшифровки для відео й трансляцій, адаптацію матеріалів курсу (тексту лекцій, матеріалів в онлайн-форматі, зображень, презентацій тощо).

Використання титрів та надання розшифровки дає змогу тим, хто має поганий слух, тим, для кого англійська мова є іноземною, а також тим, кому шум заважає слухати заняття, отримати необхідну їм індивідуалізацію під час заняття або ознайомитися з його змістом у текстовій формі (Massachusetts Institute of Technology, 2024; Stanford University, 2024; Yale University, 2024).

Індивідуалізація шляхом адаптації роботи із зображеннями полягає у наданні опису ключових елементів зображення текстом, наданні аудіоопису зображеного для незрячих, погано зрячих та осіб із когнітивними порушеннями. Окрім цього, це передбачає роботу з кольором та контрастністю зображень, а також виділення їхньої частин з метою привернення уваги здобувачів освіти до окремих елементів зображень (Massachusetts Institute of Technology, 2024).

Індивідуалізація документів у форматі pdf або word передбачає можливість виділення тексту та пошуку в ньому, наявність заголовків та/або змісту документа, підписів або текстових описів зображень, а також контрастність зображень (Massachusetts Institute of Technology, 2024).

Шляхи здійснення індивідуалізації в умовах очного навчання, до реалізації яких безпосередньо залучений викладач, дозволяють виокремимо ті, що стосуються зміни приміщення аудиторії або форми завдань, які виконують студенти; зміни політик, практик та процедур курсу; матеріалів курсу тощо. Далі у *табл. 4* наведено основний перелік шляхів індивідуалізації та розкрито їхню сутність.

Основні шляхи індивідуалізації опанування навчальної дисципліни у ЗВО США*

Шлях індивідуалізації	Сутність індивідуалізації
Запис аудіо та/або конспектування	Студенти можуть використовувати додатки або гаджети, які схвалені Відділом, або мати помічника, який відповідальний за конспектування на занятті виключно з метою особистого користування нотатками. Під час загальних обговорень або обговорень чутливих питань викладач має право попросити студента припинити аудіозапис або конспектування (Harvard University, 2024; Stanford University, 2024; Yale University, 2024)
Індивідуалізація у проходженні тестів	Викладачі або представники Відділу здійснюють прокторинг проходження тестів, іспитів або атестацій, а серед шляхів їхньої індивідуалізації може бути зміна умов проходження тесту (проходження тесту в окремому приміщенні, дозвіл на використання допоміжних технологій та обладнання (калькулятора тощо), збільшення часу на проходження тестування, короткі перерви тощо), використання комп'ютерних технологій (допоміжних технологій, смартфона тощо), складання тестів в інші дні, якщо є необхідність розподілити їх у часі, використання технологій перевірки правопису та орфографії або відсутність зняття балів за такі помилки тощо (Harvard University, 2024; Stanford University, 2024; Yale University, 2024; Johns Hopkins University, 2024)
Короткі перерви під час занять	Викладач обговорює разом зі студентом шляхи організації коротких перерв, які б не відволікали інших студентів, а також місце в аудиторії, де студенту було б зручно сидіти (Harvard University, 2024)
Альтернативні формати подання матеріалів курсу	Студенти можуть використовувати власне обладнання, яке озвучує текст, перетворює його на текст шрифтом Брайля, збільшує його тощо. Окрім цього, викладач може чітко озвучувати те, що він пише на дошці або завчасно звернутися до Відділу щодо підготовки матеріалів курсу в альтернативному форматі (Harvard University, 2024; Stanford University, 2024)
Надання матеріалів курсу або слайдів презентацій заздалегідь	У межах такої індивідуалізації викладачі зобов'язуються щонайменше за 24 години до заняття надавати таким студентам матеріали курсу та/або слайди презентації (Harvard University, 2024)
Гнучкий підхід до термінів виконання робіт та відвідування занять	Цей спосіб індивідуалізації використовується тільки у випадках, коли студент не може з'явитися на заняття або своєчасно виконати завдання, і застосовується епізодично. Така індивідуалізація не передбачає значну (більше 3 разів) відсутність студента або тривале відтермінування виконання завдань, а також не є причиною для долучення до занять дистанційно, асинхронної роботи на занятті, індивідуальних консультацій або надання студенту записів заняття. Політики щодо надання розумної індивідуалізації у межах гнучкого підходу окреслено на вебсайтах ЗВО (Harvard University, 2024; Stanford University, 2024; Yale University, 2024)
Альтернативні способи участі в заняттях	Альтернативні способи участі в занятті узгоджуються між викладачем та студентом до початку курсу (Harvard University,

Шлях індивідуалізації	Сутність індивідуалізації
	2024). Альтернативні варіанти участі Відділ може рекомендувати практично до будь-яких форм роботи, якщо це відповідає потребам студента та не суперечить меті курсу. До прикладу, альтернативою участі в обговоренні може стати надання письмової відповіді на запитання, обговорення запитань у форматі індивідуальної бесіди із викладачем, обговорення у маленькій групі, участь в обговоренні із використанням спільної онлайн-дошки тощо. Альтернативою усним презентаціям може бути: індивідуальна презентація викладачеві, презентація для малої групи, презентація у парі або малій групі, надання свободи вибору щодо дати та часу презентації, відсутність зниження балів за читання із нотаток, презентація із власного місця студента, а не стоячи перед аудиторією, підготовка запису презентацій замість презентацій перед класом, заміна презентації письмовою роботою, робота із портфоліо як альтернатива завданням (Stanford University, 2024)
Запрошення студента до відповіді після попередження про таку необхідність	Студента рекомендовано попередити завчасно про необхідність відповіді на занятті (попередження електронним листом або на попередньому занятті тощо). Студенту також можуть надіслати запитання, які йому ставитимуть на занятті, щоб він міг підготуватися до відповіді (Stanford University, 2024)
Дозвіл на використання підказок та/або допоміжних засобів для запам'ятовування	Ця індивідуалізація передбачає використання підказок та/або допоміжних засобів для запам'ятовування після їхньої перевірки викладачем та за умови, що вони не містять інформації, яка оцінюється, а також дослівних відповідей на запитання тесту (Harvard University, 2024)
Зміна приміщення для заняття	За умови, що аудиторія, де відбудеться заняття, недоступна для студента з якихось причин, студент звертається до Відділу, який, своєю чергою, ініціює зміну аудиторії (Stanford University, 2024)
Асистент	Якщо студент має складнощі із участю у заняттях, то Відділ може найняти асистента для роботи в лабораторії, асистента для читання завдання тестів, асистента для запису відповідей тесту або того, хто усно описуватиме зображення, події чи медіа в режимі реального часу (Stanford University, 2024; Yale University, 2024)
Зменшення обсягу роботи в межах навчальної дисципліни	За наявності показань, які унеможливають студентам навчання протягом дня, зумовлюють необхідність постійної присутності опікуна або унеможливають відвідування занять протягом певного часу дня, Відділ може схвалити зменшення загальної кількості кредитів на семестр, які має опанувати студент (Stanford University, 2024) або кількості курсів на семестр (Yale University, 2024)
Визначення бажаного місця для студента в аудиторії	Студенту може бути потрібно сидіти ближче до дверей, проходу або викладача з огляду на ті потреби, які він має (California Institute of Technology, 2024)
Дозвіл на споживання їжі та напоїв під час заняття	У зв'язку зі станом здоров'я здобувача йому може бути необхідно дотримуватися власного режиму харчування або здійснювати регулярні перекуси, які можуть бути зазначені як шлях індивідуалізації, що може застосовуватися до студента (Johns Hopkins University, 2024)

*Джерело: складено автором.

Обговорення. Результати дослідження актуалізують низку проблем, які безпосередньо пов'язані з процесом надання індивідуального підходу в межах вивчення дисципліни. Перш за все, в Україні процес індивідуалізації освітнього процесу здійснюється викладачем дисципліни самостійно та на свій розсуд. Тож молоді викладачі опиняються у зоні ризику щодо добору доцільних способів реалізації індивідуального підходу. Окрім цього, студенти ризикують отримати індивідуалізацію, яка не відповідає їхнім потребам, а також створює ризики прозорості та доброчесності організації такого процесу. Отже, постає проблема формування єдиного відділу, який би опікувався питаннями реалізації індивідуального підходу для здобувачів освіти з інвалідністю, проблемами з навчанням, психічним здоров'ям тощо. Своєю чергою, це зумовлює необхідність впровадження скринінгу або діагностики здобувачів освіти у ЗВО чи медичних закладах з метою отримання документа із показаннями для такої індивідуалізації.

Наразі такі процедури не реалізовані, проте в умовах повномасштабної війни кількість осіб із тривожністю, виснаженням, стресом, емоційною нестабільністю зростає, тому на початкових етапах, на думку автора, варто розпочати запровадження принципів травма-інформованого навчання та універсального дизайну в розробку курсів навчальних дисциплін.

Обмеження дослідження зумовлені характером якісного компаративного дослідження, зокрема: невелика вибірка дослідження та ризик суб'єктивної інтерпретації емпіричних даних дослідником.

Висновки. З метою вивчення досвіду індивідуалізації опанування навчальних дисциплін в американських ЗВО було проаналізовано емпіричні дані, отримані з 11 ЗВО США. З'ясовано, що в кожному ЗВО створено відділ, який опікується питаннями доступності та рівного доступу до послуг для людей з інвалідністю. Для того щоб одержати лист-рекомендацію про індивідуалізацію, студенти мають надати в такі відділи всі супроводжувальні матеріали й обговорити обсяг можливих способів індивідуалізації. Після отримання такої

рекомендації та обговорення її із викладачем курсу студенти погоджують шлях реалізації такої індивідуалізації. Загалом усі способи індивідуалізації можна поділити на три групи: використання універсального дизайну, зміна приміщення класу та класного менеджменту, застосування дидактичних шляхів забезпечення індивідуалізації.

Перспективи подальших досліджень полягають у впровадженні американського досвіду в Україні. Зокрема, створення відділів, які б опікувалися питаннями рівного доступу до освіти, а також надавали рекомендації щодо індивідуалізації для здобувачів освіти; впровадження у ЗВО в співпраці із галузевими спеціалістами скринінгових та діагностичних процедур з метою визначення необхідності індивідуалізації здобувачам освіти; впровадження принципів універсального дизайну в зміст навчальних дисциплін.

Список використаних джерел

- Головатенко Т. Освітологічний вимір концепту «трама-інформований підхід» у системі професійної підготовки вчителів початкових класів. *Перспективи та інновації науки*. 2023. 26(8). С. 65–78. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8\(26\)-65-77](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8(26)-65-77) (дата звернення: 11.01.2024).
- Лещинський О. П., Білик Л. І., Чемерис І. А. Використання досвіду індивідуалізації вищої освіти США в Україні. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2016. 5. С. 62–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/txcped_2016_5_14 (дата звернення: 11.01.2024).
- Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 27.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 11.01.2024).
- Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 04.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 11.01.2024).
- Best National University Rankings. U.S. News. URL: <https://www.usnews.com/best-colleges/rankings/national-universities> (дата звернення: 11.01.2024).
- California Institute of Technology. Caltech Accessibility Services for Students. URL: <https://cass.caltech.edu> (дата звернення: 11.01.2024).
- Davis M., Hutchinson D.S., Cherchia P., Golden L., Morrison E., Baczko A. Peer Academic Supports for Success (PASS) for College Students with Mental Illness:

- Open Trial. *Healthcare* (Basel). 2022. No 10(9). <https://doi.org/10.3390/healthcare10091711> (дата звернення: 11.01.2024).
- Edwards M., Poed Sh., Al-Nawab, H., Penna, O. Academic accommodations for university students living with disability and the potential of universal design to address their needs. *Higher Education*. 2022. No 84. С. 779–799. <https://doi.org/10.1007/s107> (дата звернення: 11.01.2024).
- Gradus Research Company. Психічне здоров'я та ставлення українців до психологічної допомоги під час війни. URL: [https://gradus.app/documents/307/Gradus Research Mental Health Report full version.pdf](https://gradus.app/documents/307/Gradus_Research_Mental_Health_Report_full_version.pdf) (дата звернення: 11.01.2024).
- Harvard University Faculty Guide to Managing Academic Accommodations and Requests: Academic Year 2023–2024. URL: <https://dao.fas.harvard.edu/faculty-guide/#temp-injuries> (дата звернення: 11.01.2024).
- Harvard University Student Affairs. URL: <https://osa.gse.harvard.edu/student-support-services-1> (дата звернення: 11.01.2024).
- Johns Hopkins University Accommodation. URL: <https://studentaffairs.jhu.edu/disabilities/about/accommodation-descriptions> (дата звернення: 11.01.2024).
- Johns Hopkins University Types of Disabilities. URL: <https://studentaffairs.jhu.edu/disabilities/about/types-of-disabilities/> (дата звернення: 11.01.2024).
- Massachusetts Institute of Technology Disability and Access Services. URL: <https://studentlife.mit.edu/das> (дата звернення: 11.01.2024).
- Princeton University Office of Disability Services. URL: <https://ods.princeton.edu/accommodate/students> (дата звернення: 11.01.2024).
- Stanford University Academic Accommodations. URL: <https://oae.stanford.edu/students/academic-accommodations> (дата звернення: 11.01.2024).
- University of Minnesota Disability Resource Center. URL: <https://disability.umn.edu/accommodations> (дата звернення: 11.01.2024).
- University of Pennsylvania Academic Accommodations. URL: <https://weingartencenter.universitylife.upenn.edu/academic-accommodations/> (дата звернення: 11.01.2024).
- Wright M., Soroka S. N., Citrin J., Johnston R. Multiculturalism and Muslim Accommodation: Policy and Predisposition Across Three Political Contexts. *Comparative Political Studies*. 2014. No 50(1). С. 102–132. URL: <https://doi.org/10.1177/0010414015626448> (дата звернення: 11.01.2024).
- Yale University Types of Accommodations. URL: <https://sas.yale.edu/students/accommodations/types-accommodations> (дата звернення: 11.01.2024).

References

- Best National University Rankings. (2024). U.S. News: <https://www.usnews.com/best-colleges/rankings/national-universities> (eng).
- California Institute of Technology. (2024). *Caltech Accessibility Services for Students*. <https://cass.caltech.edu> (eng).
- Davis, M., Hutchinson, D. S., Cherchia, P., Golden, L., Morrison, E., & Baczko, A. (2022). Peer Academic Supports for Success (PASS) for College Students with Mental Illness: Open Trial. *Healthcare (Basel, Switzerland)*, 10(9), 1711. <https://doi.org/10.3390/healthcare10091711> (eng).
- Edwards, M., Poed, S., Al-Nawab, H., & Penna, O. (2022). Academic accommodations for university students living with disability and the potential of universal design to address their needs. *Higher education*, 84(4), 779–799. <https://doi.org/10.1007/s10734-021-00800-w> (eng).
- Gradus Research Company. (2022). Mental Health and Attitudes of Ukrainians Toward Psychological Assistance during the War [*Psykhichne zdorov'ya ta stavlennia ukrainsiv do psykhologichnoi dopomohy pid chas viiny*]. [https://gradus.app/documents/307/Gradus Research Mental Health Report full version.pdf](https://gradus.app/documents/307/Gradus%20Research%20Mental%20Health%20Report%20full%20version.pdf) (ukr).
- Harvard University. (2024). *Faculty Guide to Managing Academic Accommodations and Requests: Academic Year 2023-2024*. <https://dao.fas.harvard.edu/faculty-guide/#temp-injuries> (eng).
- Harvard University. (2024). *Student Affairs*. <https://osa.gse.harvard.edu/student-support-services-1> (eng).
- Holovatenko, T. (2023). Osvitlohichnyi vymir kontseptu «trama-informovanyi pidkhid» u systemi profesiinoi pidhotovky vchyteliv pochatkovykh klasiv [The Educological Dimension of the Concept of Trauma-informed approach in the system of professional training of primary school teachers.]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky [Prospects and innovations in science]*, 8(26), 65-78. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8\(26\)-65-77](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8(26)-65-77) (ukr).
- Johns Hopkins University. (2024). *Accommodation Descriptions*. <https://studentaffairs.jhu.edu/disabilities/about/accommodation-descriptions> (eng).
- Johns Hopkins University. (2024). *Types of Disabilities*. <https://studentaffairs.jhu.edu/disabilities/about/types-of-disabilities/> (eng).
- Massachusetts Institute of Technology. (2024). *Disability and Access Services*. <https://studentlife.mit.edu/das> (eng).
- Princeton University. (2024). *Office of Disability Services*. <https://ods.princeton.edu/accommodate/students> (eng).
- Stanford University. (2024). *Academic Accommodations*. <https://oae.stanford.edu/students/academic-accommodations> (eng).
- University of Minnesota. (2024). *Disability Resource Center*. <https://disability.umn.edu/accommodations> (eng).
- University of Pennsylvania. (2024). *Academic Accommodations*. <https://weingartencenter.universitylife.upenn.edu/academic-accommodations/> (eng).
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2014). *Pro vishchu osvitu [On Higher Education]*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (ukr).
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2017). *Pro osvitu [On Education]*.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (ukr).

Wright, M., Johnston, R., Citrin, J., & Soroka, S. (2017). Multiculturalism and Muslim Accommodation: Policy and Predisposition Across Three Political Contexts. *Comparative Political Studies*, 50(1), 102-132. <https://doi.org/10.1177/0010414015626448> (eng).

Yale University. (2024). *Types of Accommodations*. <https://sas.yale.edu/students/accommodations/types-accommodations> (eng).

The Practice of Accommodating Students in American Higher Education Institutions

Tetiana Holovatenko, <https://orcid.org/0000-0002-7545-3253>, PhD in Education, Associate Professor of the Foreign Languages and Methodologies Department, Faculty of Pedagogical Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, 18/2 I. Shamo Blvd, Kyiv, Ukraine, 02154, t.holovatenko@kubg.edu.ua

The article explores the provision of accommodations in the process of learning academic courses in higher education institutions (hereinafter — HEIs) using a comparative approach. The relevance of the study is due to a number of contradictions between the growing demands of society to take into account the individual characteristics of students in the context of the war in Ukraine and the limitation of such accommodations in HEIs by didactic approaches; the strategy of individualization of the educational process defined at the legislative level and the lack of units in HEIs responsible for ensuring equal access to education for students; the need to study foreign experience in training students in HEIs and the state of development of the topic. The purpose of the study is to conduct a comprehensive analysis of the system of providing accommodations in the study of academic courses in US HEIs and to outline ways to implement the American experience in Ukraine. The research methodology is based on the qualitative comparative research methodology. The research data was obtained by analyzing empirical data collected from pedagogical observation, analysis, synthesis and generalization of data. The study sample included 11 US HEIs that accommodate students by providing Letters of Accommodation. The results of the study identify ways to implement such accommodations, describe the departments responsible for creating conditions for equal access to education and accommodation, define eligibility criteria, describe the procedure for obtaining accommodation for academic courses, and ways faculty implement the accommodation recommendation. It is found that the three main ways to implement accommodations are the introduction of universal design into the development of course materials and class activities, changes in the physical space of the classroom and classroom management, and the use of didactic ways to ensure accommodations. The prospects for implementing the American experience in Ukraine are the establishment of departments that would deal with issues of equal access to education and provide recommendations on accommodation for students; the introduction of screening and diagnostic procedures in higher education institutions in

cooperation with relevant experts to determine the need for accommodation for students; and the introduction of universal design principles into the content of academic courses.

Keywords: *access to education; adaptation of the academic course; comparative research; inclusion; trauma-informed approach; universal design.*

Стаття надійшла до редакції: 17.01.2024 р.

Прийнято до друку: 21.03.2024 р.